

put bestond uit een kring van houten palen, waartussen het vlechtwerk nog aanwezig was. De palen waren van elzehout en het vlechtwerk was wilgeteen. Op het erf zijn minstens nog twee waterputten gevonden, die echter geen binnenwerk hadden en die waarschijnlijk gebruikt zijn bij hogere waterstanden.

Verder is op het terrein een kleine (3 bij 3,5 meter) en een grote (4 bij 7 meter) spieker of graanschuur gevonden. Laatstgenoemde spieker heeft waarschijnlijk twee voorgangers gehad, die er direct naast gestaan hebben.

Bij de ingang van het complex aan de landzijde heeft een palissade gestaan, die diende om de ingang tegen vijanden te kunnen verdedigen. Bij deze palissade zal een brug over de gracht gelegen hebben, die de vorm had van een aantal naast elkaar gelegde boomstammen. Omdat zo'n brug alleen bovengronds te zien is, zijn er geen sporen van gevonden.

Verder zijn op het erf een groot aantal sleuven en kuilen gevonden, waarvan de betekenis voor het merendeel niet te achterhalen is.

Op basis van het oudste gevonden materiaal verwachten wij dat de boerderij rond het jaar 100 gebouwd is. Dit wordt ook bevestigd door de vondst van een gladwandig wijnkruike naast een zware hoekpaal in het woongedeelte van het huis. Dit kruike wordt ook gedateerd rond het jaar 100. Waarschijnlijk is het kruike met wijn gevuld geweest en met opzet als offer begraven om de goden gunstig te stemmen om het huis te behoeden.

De bewoners van de boerderij behoren tot de bevolking die hier reeds woonde voor de komst van de Romeinen. In deze streken kunnen dat Batavieren of Kannefaten geweest zijn. Zij leefden zowel van landbouw als van veeteelt. Dit kan geconstateerd worden aan de hand van verschillende vondsten. Zo wijst de vondst van vele stukken molenstenen op het verbouwen van graan. De vondst van spinstenen geeft aan dat de bewoners wol of vlas gesponnen hebben. De talloze dierlijke botten die gevonden zijn bewijzen, dat zij koeien, paarden, schapen of geiten, varkens en honden gehad hebben. Gezien het grote aantal Romeinse scherven en vondsten, is het waarschijnlijk dat de bewoners graan en vee geleverd hebben aan

de Romeinse legerplaatsen in Utrecht of De Meern. Hiervoor kregen zij dan aardewerk, dat veel beter van kwaliteit was dan hun eigen aardewerk, en andere gebruiksvoorwerpen in ruil terug.

De boerderij is in het midden van de derde eeuw verlaten. De bewoners zijn in alle rust weggetrokken, want niets bruikbaar is achtergebleven en zelfs de emmer uit de waterput is meegenomen. Het huis is nooit afgebrand, want er is totaal geen hutteleem gevonden. Hutteleem is namelijk de klei waarmee de wand van het huis is aangesmeerd. Als het huis in brand vliegt wordt deze klei door de hitte gebakken en daardoor zo hard, dat deze bewaard blijft. In deze stukken gebakken klei vind je de afdrukken van de takken van de wand van het huis.

Het wegtrekken van de bewoners heeft mogelijk te maken met de stijging van de grondwaterstand in deze streken rond het midden van de derde eeuw. Hierdoor zou het land te drassig geworden kunnen zijn. Een andere mogelijke oorzaak is het wegtrekken van de Romeinen. Hierdoor verviel de bescherming die de inheemse bevolking binnen de grenzen van het Romeinse rijk genoot tegen aanvallen en plundertochten van de Friezen.

Het bijzondere van deze opgraving is, dat een volledig alleenstaande boerderij gevonden is uit de Romeinse tijd. Kennelijk was het in de tweede eeuw veilig binnen het Romeinse rijk. Vóór de komst van de Romeinen en ook nadat de Romeinen weggetrokken waren werden de boerderijen uit veiligheidsoverwegingen altijd in groepen of dorpen gebouwd.

Bij deze opgraving zijn in totaal meer dan 30.000 scherven en andere overblijfselen gevonden, waarvan een deel nog gewassen en genummerd moet worden. Het merendeel van het vondstmateriaal bestaat uit scherven Romeinse aardewerk, dat geïmporteerd is en inheems aardewerk, dat in deze omgeving gebakken is. Onder het geringe aantal bronzen voorwerpen nemen de mantelspelden (fibulae) met zo'n 25 stuks de belangrijkste plaats in.

Gezien het grote aantal vondsten zal het nog wel enige jaren duren voordat deze opgraving geheel afgewerkt, beschreven en gepubliceerd is.

R. J. Ooyevaar

DE UTRECHTSE VAN BEMMELS

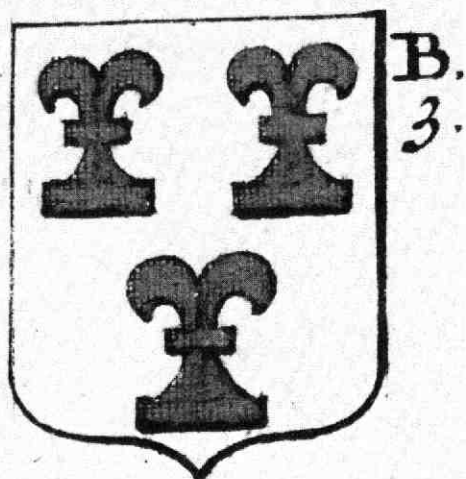

De familienaam VAN BEMMEL komt zowel in Nederland als in België vrij veel voor; men vindt deze zowel in Holland als in Brabant en Vlaanderen, maar het meest schijnt hij voor te komen in Gelderland en in Utrecht. Uit de laatstgenoemde provincie zijn er enkele beschreven, zoals de bekende Amersfoortse regentfamilie 1) en een familie die uit Vianen stamde en later o.m. in Woerden kwam te wonen 2). In het archief van de Hoge Raad van Adel bevindt zich in de collectie Snouckaert een interessante fragment-genealogie met verwijzing naar Wijk bij Duurstede,

welke loopt van de 13e tot de 16e eeuw 3). Voor de overige vindplaatsen moge ik verwijzen naar Beresteijn 4) en naar de uitvoerige verzameling van de Nederlandse Genealogische Vereniging te Naarden 5).

In de stad Utrecht hebben Van Bemmels gewoond vanaf het begin van de 15e eeuw en mogelijk nog eerder. Aan gissingen omtrent hun herkomst zal ik mij niet wagen. Toch heeft omtrent hen - althans voor zover ik heb kunnen nagaan - geen geschiedschrijving of genealogische beschrijving plaatsgevonden; ten on-

I. K. van Bommel

Afb. 1. Het wapen van de familie Van Bommel uit het wapenboek van C. Specht (Foto: Gem. Fotodienst Utrecht).

rechte, want uit de rijkelijk aanwezige bronnen blijkt dat hier sprake is van interessante en in bepaalde tijdvakken zelfs gewichtige personen.

Het doel van dit artikel is niet een genealogie te schrijven van „de“ Utrechtse Van Bommels; dat zou niet

eens mogelijk zijn want we hebben te maken met meerdere families, die vrijwel zeker niet aan elkaar verwant zijn. Wat wel wordt beoogd is de aandacht te vestigen op een familienaam die sedert eeuwen met Utrecht verbonden is.

Meerdere families

Zoals ik reeds heb aangegeven is er geen sprake van één familie Van Bommel.

In het door mij onderzochte tijdperk (van het midden van de 16e eeuw tot het einde van de 19e eeuw) heb ik verschillende families Van Bommel gevonden waarvan sommige „van oudsher“ in de stad hebben gewoond, terwijl andere in de loop der tijden van elders daarheen zijn gekomen. Uiteraard vond ook „emigratie“ naar andere streken plaats.

Er waren katholieke en oud-katholieke Van Bommels, en protestantse; daarvan keerden enkele naar het katholieke geloof terug.

Een ding hebben alle Van Bommels uit Utrecht gemeen gehad; er kwamen nauwelijks boeren of tuinders onder hen voor. Zij waren zakenman, handwerker, kunstenaar of soldaat, met andere woorden typische stadsbewoners.

Van de vele door mij onderzochte families zal ik in dit artikel er vier voor het voetlicht brengen. Het onderzoek naar deze - en naar de overige - Van Bommels is nog lang niet afgesloten, zodat mijn gegevens naar ik hoop in de toekomst zullen worden aangevuld en verbeterd; eerst daarna zal mogelijk een „integrale“ beschrijving plaats kunnen vinden.

De familie „Hendrik van Bommel“

Dit is de familie welke voor mij de belangrijkste was; de reden daarvoor is te vinden in de hierna weergegeven stamreeks.

generatie	naam	tijdvak	gehuwd met
I	Hendrick van Bommel	borger 1410	nn
II	Hendrick Hendricksz	huwt 1546	1: Geertruy Willem van Noortsd 2: Cathrijne Folphert Foeytendr
III	Willem Hendricksz	- 1544	1: Alitge Cornelis Wouterszdr 2: Cornelia Claes P. van Esbroeckszdr
IV	Gerrit Willemsz	- 1595	Aeltgen Sweerendr
V	Willem Gerritsz	1573 - 1644	1: Marrichgen Crijs 2: Brechtgen Cornelis van Hoochloondr
VI	Gerrit Willemsz	1609 -	Jannigje Berntsdochter
VII	Jan Gerritsz	1630 - 1696	Adriaantje Pauwels Kuisen
VIII	Christiaan	1668 - 1718	1: Lijsbeth van Raaijfelt 2: Maria La Croy
IX	Antoni	1716 - 1794	Pieterella Cornege
X	Gerrit	1757 - 1832	1: Elizabeth Philips 2: Baukje Rienks
XI	Gerrit	1812 - 1865	1: Jansje van Someren 2: Catharina Jansen
XII	Gerrit	1842 - 1935	Johanna Catharina Primowees
XIII	Willem Karel Hendrik	1876 - 1933	Pieterella Catharina Cornel
XIV	Willem Karel Hendrik	1904 - 1955	Grada de Wit
XV	Petronella Catharina	1931 -	Jozeph de Lange

De generaties I tot en met IX hebben steeds in Utrecht gewoond; Willem Gerrits op de Nieuwe Gracht bij de Magdalenenbrugh hoek ABC-sstraat, aiwaar hij een bakkerij had, Jan Gerrits in de Magdalenastraat, Christiaan in de Magdalena-steeg (dus de zelfde locatie), Antoni op de Wal bij 't Rosendael en Gerrit (X) „in 't lange Rosendaal". Deze laatste verhuisde in 1808 naar Amsterdam, waar alle volgende Van Bemmels van bovenstaande reeks gewoond hebben.

Voor de generaties I tot en met V van bovenstaande genealogie heb ik onverwachte maar zeer welkome hulp gevonden in de handschriften van Cornelis Booth, die in de 17e eeuw de genealogie van deze familie vastlegde (6). De juistheid van zijn gegevens heb ik grotendeels aan de hand van documenten kunnen verifiëren; slechts lijkt mij de opvolging van de generaties I, II en III wat „gezocht", naar mijn mening heeft Booth de waarheid hier enigszins geweld aangedaan.

Omtrent de eerste generaties van deze familie zou zeer veel kunnen worden geschreven; en wellicht zal dat nog eens geschieden.

Van Hendrick van Bommel (II) is niet meer bekend dan wat Booth vermeldt: hij werd borger in 1410. Wellicht was hij afkomstig uit Wijk bij Duurstede, aldaar én in Langbroek hebben namelijk twee families Van Bommel gewoond met duidelijke verbindingen met Utrecht; van deze families zegelde één (de latere Amersfoortse) met drie kookpotten, de andere voerde hetzelfde wapen als „onze" Van Bommel.

Zoals gezegd is het nauwelijks aannemelijk dat Hendrick Hendricksz (II) zijn zoon was; bekend is dat de eerste vrouw van deze Hendrick, Geertruy Willem van Noordsdochter, in 1544 overleden was en dat hij hertrouwde met Cathrijne Folpert Foeytendochter. In dat jaar verkocht hij een huis aan de Weerdpoort aan de weduwe van Willem Hendricksz, zijn zoon uit zijn eerste huwelijk. Deze Willem Hendricksz (III) huwde eerst Alitge Cornelis Woutersdochter, afkomstig uit Amersfoort, en na haar overlijden nam hij Cornelia Claes Petersen tot zijn vrouw; hij liet een zevental kinderen na, waarvan enkele belangrijke burgers van Utrecht werden.

Het ligt niet in mijn bedoeling ze allen voor het voetlicht te halen; maar aan de hand van bewaard gebleven transportacten en certificatiën kan worden vastgesteld dat Gerrit Willems van Bommel (IV) vermogend moet zijn geweest; hetzelfde geldt voor zijn broeder David Willems van Bommel, wiens belangen tot in Zwolle reikten. De voornaamste van de gebroeders was echter Jacob, die eerst huwde met Janneken Hermans van Swol en in 1605 met Apollonia Jan van Westveensdochter. Tussen 1589 en 1612 was hij bij voortdurend bij het stadsbestuur betrokken, 15 maal als schepen, 5 maal als raad in de vroedschap en 4 maal als eerste cameraar. Van Buchell heeft aangekend dat hij als schepen weinig populair was daar hij de belastingen nauwgezet liet innen (7).

Ook heeft hij als afgevaardigde van zijn stad belangrijke politieke missies bij hogere mogendheden vervuld. Het huwelijk met Apollonia vond plaats in de Buur-

Wilhelm von Bommel.

geb. 1630.   gef. 1708.

C.W. Boekje sculp.

Afb. 2. Willem Gerritsz van Bommel (Utrecht 1630 Neurenberg 1708) (Foto: Gem. Fotodienst Utrecht).

kerk; het was een gereformeerd (= hervormd) huwelijk.

De volgende in de stamreeks, Willem Gerrits van Bommel (V), huwde in 1613 met Brechtgen Cornelisdochter van Hoochloon, zijn tweede vrouw. Dit huwelijk werd voor het gerecht voltrokken, hetgeen er op zou kunnen duiden dat hij katholiek was gebleven; hij was bakker en woonde aan de westzijde van de Nieuwe Gracht, op de hoek van de ABC-sstraat bij de Magdalenebrugh. Ook hier waren de financiële middelen aanzienlijk.

Zijn neef Rutger Hendricksz van Bommel (gehuwd met Maria Willems van Emmenes) was een aanzienlijke lakenkoper en als zodanig weerdeijn (opzichter) van de draperie (8); van 1598 tot 1605 was hij burgerhopman (7) en in 1632 vervulde hij het ambt van wachtmeester der stad. Hij woonde eveneens aan de westzijde van de Nieuwe Gracht op de hoek van de Suijlensteeg.

Aldus komen wij aan generatie VI, die van Gerrit Willemsz van Bommel. Deze was „curassier onder de compagnie cavallerie van de ritmeester Honnewoud, garnisoen houdende te Dousburg"; aldaar werd ook

een van zijn zoons geboren. In deze generatie komen de eerste kunstenaars voor; een van zijn neven, Nicolaes Rutgerze van Bommel (overleden 1641) was „glæsschrijver“ (glazenier) 9) terwijl diens broeder, Gerrit Rutgersz, het ambt van „wachtmeester of majoor der stad“ van zijn vader schijnt te hebben geërfd. Aan de hand van de vele bewaard gebleven acten blijkt ook het familievermogen nog steeds aanwezig te zijn.

De stamreeks wordt voortgezet door de in Doesburg geboren Jan Gerritsz van Bommel. Toen hij in 1655 in de Jacobikerk te Utrecht huwde met Adriaantje Pauwels Kuisen, uit Den Briel, woonde hij in de Groenesteeg, later verhuisde hij naar de Nieuwstraat en tenslotte naar de Magdalenasteegh. Zij hadden derden kinderen, maar van slechts vier kon een huwelijk worden gevonden.

Omtrent zijn neven valt méér te vertellen. Hendrik Gerritsz was wederom wachtmeester der stad maar tevens „custos ofte opsichter der stadsbibliotheek“ 10) terwijl zijn broer Jacob Gerritsz (die in 1655 koster en schoolmeester was te Blauwkapel en aldaar huwde met Barbara van Wassenbergh) faam verwierf als „constschilder“; in 1654 werd hij opgenomen in het Utrechtse schilderscollege 11). Zijn beroep moet lucratief zijn geweest, want hij kocht een groot aantal huizen; overigens vermeldt Muller 11) dat hij abusievelijk ook wel Joost van Bommel wordt genoemd.

De enige Van Bommel met internationale faam was de derde broeder, Willem Gerritsz van Bommel (Utrecht 1630 - Neurenberg 1708). (afb. 2) Deze studeerde bij de Rotterdamse schilder Saftleven en ging op zijn 17e naar Italië; later vestigde hij zich in Duitsland, waar hij in Neurenberg in 1662 in het huwelijk trad met Agnes Gottfried Pisanustochter. Zijn zoons moeten ook niet

onverdienstelijke schilders zijn geweest 12)13). Het door Kramm 14) weergegeven verhaal als zou de familie van Bourgondische afkomst zijn en onder de regering van Philips II naar de Noordelijke Nederlanden gevlucht, reken ik tot een „reclame tekst“ van de nakomelingen van de schilder.

De laatste generatie welke ik in het kort aanduid, generatie VIII, omvat de stamhouder Christiaan (ook wel aangeduid als Corstiaan) die wederom een omvangrijke kinderschaar naliet. Zijn neef Gerrit Rutgersz vestigde zich te Veenendaal 15); anderhalve eeuw later zouden zijn nakomelingen wederom naar Utrecht verhuizen. Neef Rutger Jacobsz studeerde omstreeks 1677 aan de Utrechtse hogeschool en was van 1681 tot 1692 predikant te Mijdrecht 16).

De navolgende generaties zijn in het kader van dit artikel minder interessant; het kapitaal vloeide via een ongehuwde dochter naar andere families, en mét het geld verdwenen zowel het aanzien als de achtergelaten documenten.

De familie „Jan van Bommel“

Wat het onderzoek zo ingewikkeld maar tevens zo boeiend maakt is het feit dat in de tijdspanne waarin de eerder vermelde familie leefde, in Utrecht twee andere aanzienlijke families Van Bommel woonden. Ik gebruik met opzet het woord „andere“ aangezien het mij tot nu niet is gelukt enige relatie tussen de families te leggen. Ik kan slechts aannemen dat deze er wel zal zijn.

De stamreeks „Jan van Bommel“ is veel korter aangezien in de laatste generatie slechts twee vrouwen voorkwamen; uit generatie IV lieten twee broers een dochter achter, alle andere mannen uit deze generatie stierven jong of kinderloos.

generatie	naam	tijdvak	gehuwd met
I	Jan van Bommel		nn
II	Hendrik Jansz		Cathrijne van Noort
III	Jacob Henrick	1564 - 1653	1: Mariken Hendricks van Duijven 2: Elisabeth Rijck Jansdochter van Donselaer
IV	Richard	- 1656	Margarita van Boeckholt
V	Elisabeth	1629 - 1700	Mr. Dirck van 's-Heeraertsbergen

Ook bij deze familie heb ik de gegevens voor een deel kunnen ontlenen aan de handschriften welke Corn. Booth heeft nagelaten, en wel bij diens aantekeningen betreffende de families Van Noort en Segerman. Ook bij de beschrijving van de familie Van Donselaer vinden we interessante aanknopingspunten 17).

De voornaamste persoon uit deze familie was Jacob Henrick (hij ondertekent echter met Jacob Heijnrichsz) die woonde in de Zaelstraat en eveneens de stad vele jaren heeft gediend als burgerhopman 8), tweede cameraer en raad in de vroedschap.

Zijn tweede huwelijk, met Elisabeth Rijcken (zoals zij gemeenlijk werd aangeduid), vond - evenals dat van Jacob Willemsz - in 1605 plaats volgens de gereformeerde rite in de Buurkerk. Zijn vermogen was aan-

zienlijk, en kwam waarschijnlijk voort uit de ijzerhandel.

Interessant is dat zijn broer Jan Hendricksz te Parijs overleed. Zou hij daar de zakelijke belangen van de familie hebben behartigd?

Uit zijn twee huwelijken had Jacob Hendricksz acht kinderen; zijn tweede zoon Jacob zette de ijzerhandel voort en overleed kinderloos in 1641. Zijn zoon Richard was volgens Muller 11) schilder en „glæsschrijver“ (mogelijk als amateur) en leerling van Moreelse; bij zijn overlijden werd vermeld dat hij domheer was. De laatste zoon (ik sla er enkele over), Cornelis, was meester in de rechten 18) en overleed kinderloos in 1656.

De familie „Otto van Bommel“

Het onderzoek wordt nog ingewikkelder als blijkt dat tezelfdertijd een derde familie Van Bommel in de stad Utrecht heeft gewoond, waarvan ook een telg bij het stadsbestuur betrokken is geweest.

Gezien de naam van het oudst bekende lid van deze familie is het mogelijk dat wij de herkomst moeten zoeken in Langbroek of in Wijk bij Duurstede, waar meer Otto's zijn gevonden.

gene- ratie	naam	tijdvak	gehuwd met
I	Otto van Bommel		nn
II	Jan Ottensz		Margriet nn
III	Claes Jansz		Aelbertgen Claeszdr
IV	Thonis Jansz	1572 -	Corneliskan Cornelissen
V	Jan Antonisz		Neeltje Oosterzee
VI	Hendrick Jan		

Uit een „relaas van comparitie voor het gerecht“ 19) uit 1567 valt de samenstelling van het geslacht in de eerste twee generaties op te maken; van enige relatie met de eerder vermelde families is nergens sprake.

Thonis Jansz was olieslager; zijn huisvrouw was afkomstig van Amsterdam en hij huwde haar op 4 mei 1595 te Utrecht.

Op dezelfde dag huwde te Utrecht zijn broer Jacob Jansz met Ghijsbertgen Jacobs; zij zullen ongetwijfeld in de zelfde kerk getrouwd zijn, maar de naam van deze kerk wordt nergens vermeld. Deze Jacob Jansz heeft de stad tussen 1619 en 1644 (en mogelijk later

ook nog) in een veelvoud van functies gediend.

Hij overleed kinderloos, en een deel van zijn vermogen liet hij na aan zijn zwager, Hans Horions, een in die tijd vrij bekende schilder 11).

Jan Anthonisz (V) verhuisde naar Amsterdam. Deze tak van de familie moet nog worden onderzocht.

Functionies

Het is opmerkelijk dat gedurende een vrij lange periode telkens twee Van Bommels uit de vermelde families zitting hebben gehad in het stadsbestuur. Het volgende schema verduidelijkt dit 20).

Jacob Willemsz van Bommel	Jacob Hendricksz van Bommel	Jacob Jansz van Bommel
? geboren	1564 geboren	? geboren
20- 7-1570 gecommiteerde		
1-10-1589 raed		
1-10-1590 schepen		
1-10-1591 schepen		
1-10-1592 schepen		
1-10-1593 1e cameraer		
1-10-1594 1e cameraer		
1-10-1595 schepen		
1-10-1596 schepen		
1-10-1597 schepen		
11-10-1598 schepen		
1-10-1599 raed		
1-10-1600 schepen		
1-10-1601 1e cameraer		
4-10-1602 1e cameraer		
1-10-1603 schepen		
1-10-1604 schepen		
1-10-1605 schepen	14-10-1605 burgerhopman	
1-10-1606 raed	20-10-1606 burgerhopman	
	12-10-1607 burgerhopman	
1-10-1608 schepen	8-10-1608 burgerhopman	
1-10-1609 schepen	16-10-1609 burgerhopman	
29- 4-1610 schepen	25- 1-1610 burgerhopman	
1-10-1610 schepen	1-10-1610 raed	
1-10-1611 schepen	1-10-1611 raed	
1-10-1612 raed		
1615 overleden	5- 4-1619 raed	
	1-10-1619 raed	1-10-1619 raed

Jacob Willemsz van Bommel

Jacob Hendricksz van Bommel

Jacob Jansz van Bommel

1-10-1623 2e cameraer

1-10-1624 2e cameraer

17-11-1621 kerkmeester

1-10-1623 schepen

1-10-1624 schepen

2-10-1626 schepen

2-10-1627 schepen

16- 1-1628 ontfanger

10- 3-1628 ontfanger

4- 6-1633 schepen

2-10-1638 1e cameraer

1-10-1639 1e cameraer

1-10-1640 schepen

26- 3-1644 gecommiteerde

25- 5-1651 overleden

31- 1-1653 overleden

Van enige verwantschap tussen de vermelde personen is mij nimmer iets gebleken, en naar ik meen was dat ook niet toegestaan. Zelfs onderlinge transacties heb ik niet kunnen vinden, mogelijk werden deze niet oirbaar gevonden tussen mede-raadsleden, of gebeurde een en ander via derden.

Het wapen

Het wapen van de familie Van Bommel is welbekend: drie „muurankers“ of „schaaktorens“ of „bemmels“ (hoe men ze ook wil aanduiden) op een effen veld 21). Wij treffen de wapens van twee der eerder genoemde leden van de vroedschap aan op de fraaie Utrechtse wapenkaarten in het Gemeentearchief en het Rijksarchief te Utrecht, evenals in de vele wapenboeken die omstreeks de 17e eeuw werden aangelegd: Jacob Hendricksz voerde de „bemmels“ in rood op een wit veld, Jacob Jansz zwart op een wit veld 22)23). De gemeente Bommel in de Overbetuwe voert hetzelfde wapen 24) met twee hazewindhonden als wapendragers.

Booth geeft bij zijn eerder vermelde collectie genealogieën 6) hetzelfde wapen aan doch vermeldt dat hem andere wapens bekend zijn. In zijn Armorial 26) komt een fraaie tekening met helm en wapenkleden voor, alsmede het onderschrift: „ende noch op den opgeslagen hoet een staende winthont“; het afgebeel-

de hier lijkt meer een schippershondje. In de collectie Snouckaert echter treft men een wapen aan, waarop boven de helm inderdaad een hazewindhond getekend is 3).

De eerder genoemde Jacob Willemsz van Bommel was in 1593 en 1594 kerkmeester van de Buurkerk te Utrecht; als zodanig zegelde hij een aantal acten 27)28)29) maar het opmerkelijke is, dat hij dat deed met een zegel, waarop drie naar links gewende lopende honden voorkomen. Een verklaring hiervoor heb ik niet kunnen vinden.

Opgemerkt moet worden dat de wapenboeken en wapenkaarten aangeven, dat het wapen met de drie schaaktorens door verschillende families werd gebruikt, zoals Zijl, Zuilen en Wijckerslooth; Rietstap 22) meende dat de Van Bemmels afgescheiden takken van het geslacht Zuilen zouden zijn. Op al deze meningen zal ik niet verder ingaan.

De familie „Frans van Bommel“

De laatste familie welke ik in dit korte bestek ten tonele wil voeren is een katholieke familie, welke afstamde van Frans van Bommel; althans, hem heb ik als oudste in de stamreeks kunnen opvoeren. De familie woonde aanvankelijk in Abstede en in de buurt van de Tollesteeghpoort, later ook buiten de Wittevrouwenpoort.

generatie	naam	tijdvak	gehuwd met
I	Frans van Bommel		nn
II	Jan Fransz		1: Metjen Gerrits 2: Catharina Cornelis Pereboom
III	Gerrit Jan Fransz	- 1641	Cornelisgen Willem Hermansdochter
IV	Jan Gerrits	- 1665	Jacomina Bastiaans Peerboom
V	Gerrit Jansz	- 1729	1: Teuntje Aertsz van Soesbergen 2: Maria Jans Crijne
VI	Jan Gerrits	- 1758	1: Anna Peereboom 2: Maria Francis van Gerwen
VII	Franciscus	1728 -	?

Interessant is de nauwe relatie met het geslacht Pereboom; ook in de nevenfamilie huwen Van Bemmels met Perebomen.

Jan Fransz (II) was herbergier. Hij bezat de herberg „Bemmel” in Abstede; deze is enkele generaties in de familie geweest.

Overige families Van Bemmel

Naast de door mij naar voren gebracht families hebben er nog vele in de stad Utrecht en de naaste omgeving gewoond.

Rond 1600 kwam uit Amerongen Lambert Dirks van Bemmel naar Utrecht; hij was wijnverlader en schipper op Amsterdam. Tegen het einde van de 17e eeuw waren van zijn familie slechts dochters over.

Hetzelfde vond plaats met de familie van Aelbert Cornelis van Bemmel; deze kwam uit Wijk bij Duurstede en behoorde tot de eerder vermelde Amersfoortse tak 1). Ook hier ging het kapitaal naar familieleden bij ontbreken van mannelijke nakomelingen.

Daarnaast heb ik een niet onaanzienlijke verzameling „diverse Van Bemmels” aangelegd, welke ik gaandeweg in de verschillende generaties hoop te kunnen onderbrengen al naar gelang mij meer gegevens ter beschikking komen.

J. de Lange

Noten:

- 1) Reinboud, J. M.: „Stamreeks Van Bemmel”. De Navorscher, 98e jaargang, 1959.
- 2) Bemmel, J. van: „Stamboom fam. van Bemmel, ca. 1600-heden”. Privé uitgave, twee delen. Woerden; aug. '78, mei '79.
- 3) Collectie Snouckaert. Archief Hoge Raad van Adel, 's-Gravenhage. Portefeuille nr. 327.
- 4) Beresteijn, Jhr. mr. dr. E. A. van: „Repertorium van gedrukte genealogieën”. Haarlem, 1933.
- 5) Nederlandse Genealogische Vereniging. Documentatiedienst en heraldisch archief. Adriaan Dortsmanplein 3A, Naarden.
- 6) Booth, C.: Inventaris handschriften, nr. 378, Rijksarchief, Utrecht.
- 7) Buchell, A. van: „Diarium”. Amsterdam, 1957. (Van Buchell leefde van 1565 tot 1641).
- 8) Weber, A.: „De Utrechtse burgerhoplieden, 1572 - 1610”. Maandblad Oud-Utrecht; oktober 1981.
- 9) Muller, S.: „Schilders... in de rekeningen der stad

Utrecht”. Rotterdam, 1880. Bibliotheek Gemeentearchief Utrecht nr. 5761.

- 10) Kernkamp, G. W.: „Acta et Decreta Senatus”. Utrecht, 1936. (Zie de resolutie van 1668).
- 11) Muller, S.: „Schildersverenigingen te Utrecht”. Utrecht, 1880. Bibliotheek Gemeentearchief Utrecht nr. 5760.
- 12) Aa, A. J. van der: „Biografisch Woordenboek der Nederlanden”. Haarlem, geen jaartal. Zie eerste deel, blz. 92.
- 13) Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Nürnberg. XLIII. Neurenberg, 1952.
- 14) Kramm, C.: „Geschiedenis van de beeldende kunsten”. Amsterdam, 1864.
- 15) Maanen, D. van. Vragenrubriek. Gens Nostra, 1972, pag. 60.
- 16) Sepp, Chr.: „Uit het predikantenleven van vroeger tijden”. Brill, Leiden, 1890.
- 17) Nederlandse Leeuw, 1973, blz. 41.
- 18) Ketner, F.: „Album Promotorium 1636 - 1815”. Utrecht, 1936.
- 19) Gemeentearchief Utrecht. BA I, 687 (74).
- 20) Water, J. van de: „Groot Placcatenboek”. Utrecht, 1729. Zie deel III, blz. 178, 182, 183. Vergelijk ook de vele andere handschriften waarin de leden van de vroedschap worden beschreven.
- 21) Kits Nieuwenkamp, dr. H. W. M. J.: „De naam Van Bemmel”. Gens Nostra, 1956; blz. 158.
- 22) Rietstap, J. B.; naschrift op het artikel van L. A. F. H. baron van Heeckeren „De breuken in Nederlandsche wapens”. Heraldieke Bibliotheek, 1873. Zie blz. 34 en 35.
- 23) Rietstap, J. B.: „Handboek der Wapenkunde”. Gouda, 1857.
- 24) Druif, C.: „Nederlandse Gemeentewapens”. Eisma, Leeuwarden 1965.
- 25) Specht, C.: „Wapenen ende namen der raden in de vroedschap der Stad Utrecht, enz. A° 1618”. Handschrift. Bibliotheek Gemeentearchief Utrecht nr. 3369x.
- 26) Booth, C.: „Armorial”. Archief Hoge Raad van Adel, 's-Gravenhage. Deel V, archief nr. 588; zie blz. 108. Zie ook deel I, blz. 98 (zelfde archiefnummer).
- 27) Gemeentearchief Utrecht. Charter 1593. BA II, nr. 26 (9).
- 28) Gemeentearchief Utrecht. Charter 1607. BA I, nr. 458 (1).
- 29) Gemeentearchief Utrecht. Charter 1594. BA II, nr. 335 (3).

BOEKENSCHOUW

Wim Ibo, *En nu de moraal . . . Geschiedenis van het Nederlands cabaret 1936-1981. Alphen aan den Rijn, A. W. Sijthoff, 1982, 40 p., met illstr. ISBN 90 218 2902 9; prijs: f 49,50.*

De verschijning van het tweede deel van de herziene versie van Ibo's Cabaretbijbel was voor ons aanleiding eens te zien wat Utrecht op dit gebied te bieden heeft (gehad). Een grote naam stelt die van alle anderen direct in de schaduw, die van Wim Sonneveld (1917-1974), geboren in de J. P. Coenstraat als zoon van kruidenier Gerrit Sonneveld, wiens zoons daar tot op de dag van vandaag hun bedrijf hebben. Aan hem

besteedt Ibo onder de titel *Haal het doek maar op!* een royaal hoofdstuk dat ik geboeid gelezen heb. In een Utrechtse krant van 1934 is al een verslagje te vinden van een liedjesprogramma dat hij met een compagnon in het *Stads en Academisch Ziekenhuis* verzorgde, waarbij ieder de schlager „Geen geld en toch geen zorgen” van harte meezong. In die tijd componeerde hij ook het clublied „Hup U.V.V.”, „aan zijn adres verkrijgbaar à f 0,65”. Het laatste is een aanwijzing van de aparte stijl die Sonneveld zal ontwikkelen: een optimale combinatie van artistieke en zakelijke kwaliteiten. Hij was een leidersfiguur die ook de talenten